Het Stroompad

Fijn wandelen in en om Beilen

Het Stroompad

Fijn wandelen in en om Beilen

november 2015

Voorwoord

Deze wandeling is een onderdeel van het nog te realiseren plan “Rondje Beilen” voor een wandelnet in en rondom Beilen. De bedoeling is dat deze wandelroute door meerdere buurten/wijken van Beilen gaat en over verschillende terreinen. Bestaande routes willen we actief betrekken en nieuwe routes willen we, in samenspraak met de mensen uit deze buurten/wijken en de verschillende instanties die in de buurten/wijken actief zijn, ontwikkelen.
We denken aan een vijftal routes die afzonderlijk van elkaar gelopen kunnen worden, maar ook geschakeld worden. Iedere route heeft zijn eigen identiteit en thema. De realisering van het geheel willen we in estafette vorm uitwerken, waarbij we starten in de eerste fase bij het Stroompad. Daarna zoeken we naar een logisch vervolg in de estafette.

De oudste geschreven vorm van Beilen, die uit een oorkonde uit 1139 dateert is Bele. Bele is een oud woord voor zwelling of buil. Met betrekking tot Beilen is bele op te vatten in de betekenis van kleine hoogte in het venige stroomdal van de Beilerstroom. Later werd Bele, de Beile (1205), de Beilne (1256), in Beylen (1292) to Beylen (1331), van Beylen (1335), Beylen (1339), (1660) Beilen, (1781) Beijlen, ook de Franse kaart van Drenthe (1811-13) geeft Beylen aan, (1936) Beilen.
Met bijlen heeft Beilen niets van doen. In het wapen van Beilen komen wel een paar bijlen voor. Het wapen is niet gebaseerd op historische feiten. Wel betreft het een sprekend wapen, het ontwerp is van Gerlof Bontekoe. Bontekoe nam het niet zo nauw met historische feiten. Uiteindelijk heeft de Hoge Raad van Adel op 2 oktober 1934 een vereenvoudigd wapen toegekend bestaande uit twee bijlen op een schild. Het schild werd gehouden door twee schildhouders: een wildeman en een geestelijke. De wildeman symboliseert de oude godsdiensten uit de tijd van voor het christendom, in het Looveen zijn offerbijlen en tempelresten gevonden. De wildeman houdt ook een bijl in plaats van een knots of knuppel vast. De geestelijke staat symbool voor de hedendaagse kerk. De witte valk staat symbool voor de witte valk die de kerk van Beilen elk jaar af moest staan aan de kerk van Steenwijk. Het zou een sprekend wapen zijn voor de oude naam Beyloo of Bijlloo. Dat zoveel betekent als “een open plek gehakt met bijlen”. Historisch gezien kan dit niet kloppen. De naam Beyloo valt ook nergens terug te vinden in de archieven. Dit wapen heeft tot 1998 dienstgedaan. In dat jaar ging de gemeente Beilen op in de gemeente Middenveld.

De wandeling heeft een lengte van 3,7 km. en gaat deels over verharde en onverharde wegen en paden. Het kan op enkele stukken wat modderig zijn. De wandeling heeft overlapping met of maakt (bijna) aansluiting op andere wandelingen. Het Roel Reijntjespad, wandeling van 2,5 of 5,4 km., beginnende bij de Stefanuskerk; het Mijmerpad, een wandeling van 2,7 km. over het GGZ-terrein; en het buurtommetje Hothe, Lieving, Makkum is een wandeling van ongeveer 7 km door de drie genoemde buurtschappen. Deze HLM-route is bewegwijzerd d.m.v. paaltjes met de letters HLM.

De beschrijving bij deze wandeling gaat in op de historie, het landschap, en de natuur. Het is zeker de moeite waard om deze wandeling een keer met beschrijving te lopen. Het geeft informatie waar menigeen waarschijnlijk nog nooit van gehoord heeft. Het geeft de wandeling zeker een extra beleving naast het wandelen op zich. Deze wandeling neemt u mee terug in de tijd. De beschrijvingen laten u verbeelden hoe het er vroeger uitgezien moet hebben. Grotendeels loopt deze wandeling langs de plekken waar vroeger de Beilerstroom gelopen heeft. De wandeling gaat over het Stroom pad, het waterwingebied, de Mulling en de Paltz. U komt zelfs nog langs een stukje oude loop van de stroom. Dit stukje maakt geen onderdeel meer uit van de huidige loop van de Beilerstroom.
Bij infopunt 6 staat op een klein heuveltje een zuil, een zogenaamde audionetic. Door op de pedaal te trappen wordt er stroom opgewekt en kunnen daardoor audiobestanden beluisterd worden. Door op een knop te drukken kan er een keuze gemaakt worden uit welke. Een aantal bestanden is in het Drents ingesproken door Jan Germs van het Huus van de Toal.
De wandeling is ook te lopen voor groepen met een gids, info: www.historiebeilen.nl
Info Stroompad_wandeling: rondjebeilen@beleefbeilen.nl

De wandeling start op de parkeerplaats bij de Stefanuskerk (voorh. Hervormde Kerk). Het parkeren is hier gratis en er is geen blauwe parkeerschijf nodig. Vanaf deze parkeer-plaats is het centrum van Beilen goed bereikbaar. Aan de noordzijde (andere kant dan daar waar de kerk staat) is een steegje welke naar het centrum gaat. Hier zijn diverse horecagelegenheden te vinden.
De wandeling gaat rond, dus in principe kan de wandeling overal gestart worden. Vanaf het NS-station kan de wandeling bij punt 12 beginnen.

De beschrijving in het groen geeft de route aan.
Tekst in het zwart is de begeleidende tekst.

1 **De wandeling start bij de kerk. Loop vanaf de parkeerplaats naar de kerk en sla af naar links of naar rechts. Loop langs of rond de kerk totdat de Kerkstraat bereikt wordt. Loop de Kerkstraat in links van het speelveld met kunstwerk.**

De Nederlandse Hervormde kerk in Beilen behoort samen met de kerken van Anloo, Eelde, Norg, Roden, Roderwolde en Vries tot de oudste kerken van Drenthe. Vermoed wordt dat de kerken van Anloo en Beilen de meest belangrijkste van Drenthe waren. Deze kerken droegen het meest af aan kerkelijke belastingen. In een oorkonde van 1139 wordt voor het eerst de kerk te Beilen genoemd.
De kerk van Beilen was gewijd aan de heilige Stefanus.
Beilen is door de eeuwen heen geteisterd door branden. In 1607 werd bij een brand het kerkgebouw verwoest. Alleen de muren van de kerk stonden nog overeind. Door giften in geld en hout slaagde de bevolking er in om de kerk weer op te bouwen. Bij de grote brand van 1820 bleef het kerkgebouw gespaard. Wel werd bij deze ramp, welke driekwart van de woningen van Beilen verwoestte, de pastorie en de kosterswoning getroffen. De Nederlandse Hervormde kerk is mede daardoor nog het enige historische monument van Beilen.

Jantien Hindriks uit Lieving zou in 1820 hebben verteld, dat Satan haar aangezet had om geheel Beilen in brand te steken en haar ook uitgelegd had hoe ze dit moest doen. En zo geweldig was de opschudding, toen dit verhaal de ronde deed, dat Jantien in verzekerde bewaring werd gesteld. Enkele weken bleef ze in Assen en werd na borgstelling door haar vader, moeder, en neef vrijgegelaten. Uiteindelijk bleek dat Jantien niets met de brand te maken had.

De meeste kerken uit de 12e en 13e eeuw waren Romaans. In de 15e eeuw veranderde dit met de opkomst van de gotische bouwstijl. Veel kerken werden in deze eeuw afgebroken en vervangen.
De huidige vorm van de kerk dateert van ca. 1400. Daarvoor was de kerk reeds tweemaal verbouwd en ook daarna is zij enkele malen gedeeltelijk of geheel gerestaureerd. De kerk is een “rijp gotisch, éénbeukig gebouw, bestaande uit een 15e-eeuwse hoge toren van het Drentse type, met één grote diepe spitsboognis in elk der vier zijden van de drie geledingen boven de lagere ingangsgeleding, een wellicht reeds 16e-eeuws schip en een smaller, vermoedelijk 15e-eeuws koor”.

In 1910 werd een plan opgemaakt voor een ingrijpende restauratie. Het plan kwam werd niet ten uitvoer gebracht door het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog. In 1937 kon vervolgens wel een plan voor restauratie worden uitgevoerd. Toen is ook besloten om de kerktoren van een uurwerk met wijzerplaten te voorzien. De toren kon zo meer dienstbaar zijn aan het algemeen belang. Tijdens de restauratie werd een aantal interessante historische ontdekkingen gedaan. Zo kwamen er in de muren de nissen tevoorschijn uit de tijd, dat de kerk nog gebruikt werd door de Roomse erediensten. In één van deze nissen, direct bij de ingang, is een ingemetseld wijwaterbakje te zien. Verderop in de zuidgevel is een nis, waarin een fonteintje voor de priester stond, In de buitenmuur in de westgevel werd een nis aangetroffen, die gebruikt is voor een beeld of als een ruimte voor een beeld of het plaatsen van een kerkhoflicht.

Stefanus

In 1990 is de kerk nog een keer in zijn geheel, van binnen en van buiten, gerestaureerd. Op initiatief van de Promotiegroep Beilen werd tijdens deze restauratie weer een kleine luidklok geplaatst. De originele was in de tweede wereldoorlog door de Duitsers weggehaald om er munitie van te maken.

Eeuwenlang hebben er klokken in de kerktoren gehangen welke op zon- en feestdagen werd geluid. Ook bij overlijden en begrafenissen worden de klokken geluid. Men kon uit het aantal klokkeslagen afleiden of er een man, vrouw of kind werd “verluud”. Op de kleinste klok werden bij de aanvang van het luiden een bepaald aantal slagen gegeven. Twee keer slaan een vrouw, en drie keer een man. Het luiden van de klokken had vroeger de betekenis om de duivel te verjagen en geen vat kon krijgen op de ziel van de overledene. De kerkklokken waren immers in het verleden gezegend door geestelijken.

Een overlevering vermeldt, dat de klokken hier gegoten zouden zijn. Ter gelegenheid van het te verwachten, maar niet gerealiseerde, bezoek van Lodewijk Napoleon, koning van Holland, heeft men om meer de aandacht op Beilen te vestigen het geluid van de klok willen vergroten door er met een zware hamer op te slaan. Het uiteindelijke resultaat: een groot stuk werd uit de klok geslagen, terwijl Lodewijk Napoleon zich nooit heeft laten zien.
Het orgel is een éénklavierskerkorgel en is omstreeks 1829 vervaardigd door de orgelbouwer Johannes Wilhelmus Timpe en stond oorspronkelijk in de Broerkerk in Gronin-

gen. Het is in 1840 in de Hervormde kerk geplaatst door dhr. B. Kerckhoff, die daarbij de orgelkas uitbreidde. In 1862-1863 heeft Petrus van Oeckelen het orgel zeer grondig verbouwd: hij vernieuwde onder mee al het pijpwerk. In 1967 heeft de firma Flentrop het instrument gerestaureerd.

Kerkstraat

2 **Loop de Kerkstraat uit met de kerk in de rug. Merk het steegje op tussen de nrs. 7 en 9. Deze kunt u gebruiken voor de terugweg om weer op de parkeerplaats te komen.**

Vroeger was dit de enige straat om vanaf de kerk en het daar tegenoverliggende kerkhof naar Paltz en de Bisschopsstraat te komen. De straat liep vroeger helemaal door tot aan de Bisschopsstraat. Nu heet een gedeelte Kruisstraat.

Vroeger was de straat aan weerszijden bebouwd met huizen en boerderijen. Het kunstwerk wat op het grasveld staat herinnert daar nog aan. De magnolia, die daar staat, stond vroeger bij iemand in de tuin.

De gemeente Beilen had het plan om, na het afbreken van de bebouwing, aan die kant van de straat een appartementencomplex te bouwen. Dit stuitte op weerstand vanuit de bevolking. Uiteindelijk werd besloten om dit gedeelte als park in te richten en er een kunstwerk te plaatsen.

Het kunstwerk beeldt nog meer uit. Kijk maar eens goed: in de hoekstenen zijn in reliëfvorm negen sprookjes door de kunstenaar verwerkt, te weten Assepoester, Sneeuwwitje, Repelsteeltje, de Gelaarsde Kat, Hans en Grietje, Doornroosje, de Witte Slang, Levenswater, en het Dappere Snijdertje. De zuilen op het vloeroppervlakte zonder bebouwing bij dit bouwwerk met Romaanse bouwkenmerken, zijn bedoeld om de plaatselijke middenstand uit te nodigen hierop kleine kunstwerken te plaatsen, als er weer iets belangrijks voor de gemeenschap van Beilen is gerealiseerd of gebeurd is. Dit tempelachtige gebouwtje zou als een ruimtelijke beeldende muurkrant in en voor Beilen kunnen werken en daarmee uniek in Drenthe kunnen worden. Het gebouwtje nodigt verder uit om even tot jezelf te komen en te ontspannen.Het kunstwerk is ontworpen en gemaakt door vader en zoon Onno en Wessel de Ruijter.

Kruisstraat

3 **Steek de kruising recht over de Kruisstraat in.**

Dit stuk was vroeger dus een deel van de Kerkstraat. Naar de oorsprong van deze naam moeten we raden. In de voor-reformatorische tijd werden waarschijnlijk ook in het toen katholieke Beilen processies gehouden, waarbij dan onder meer het kruis werd meegedragen. De weg waar die processie stilhoudt, wordt dan de kruisweg genoemd. Later misschien omgezet naar Kruisstraat, nadat de weg verhard werd.

Misschien is de naam ook ontleend aan het feit dat de straat richting het kerkhof ging. Of dat het een andere straat kruiste, alhoewel daar vroeger geen sprake van was.

Aan de linkerkant komen we langs de Naald. Tegenwoordig het smalste straatje van Beilen. Ter hoogte van de Naald waren in de Kruisstraat een naaimachinehandelaar en een borduurwinkeltje gevestigd. Dus of de naam daaraan ontleend is of doordat het zo'n smal straatje is?

Bisschopsstraat

4 **Voordat de wandeling rechtdoor gaat de Bisschopsstraat in**, merk dan op dat de straat naar rechts Weijerdstraat heet. Een weijerd of weijert is afgeleid van weijer oftewel een waterplas. Deze weijerd lag een stukje verderop in de oude loop van de Beilerstroom. De wandeling komt hier nog langs en hierover later meer.

De Bisschopsstraat werd ook wel het Bisschopsgat genoemd. Bisschop Bernard van Galen van Münster, ook wel Bommen Berend genoemd en door de boeren ook Berendje Koedief genoemd vanwege de gevorderde en gestolen koeien, heeft hier tijdens het oversteken van de Beilerstroom vastgezeten. Dit was in 1672 tijdens zijn tocht naar de stad Groningen om deze in te nemen, omdat hij meende dat deze tot zijn bisdom hoorde.

Hoewel de Bisschopsstraat maar een klein straatje is, was het vanouds altijd al belangrijk: er werden veel geldzaken afgedaan. Hier woonden namelijk de notaris, één van de burgemeesters van Beilen, de Boerenleenbank was er gevestigd en het kantoor van de Onderlinge Brandwaarborg Maatschappij. Voor allerhande geldzaken moest men dus in de Bisschopsstraat zijn en niet voor niets werd deze gekscherend het geldstraatje genoemd.

De woning links op nr. 3 was de ambtswoning van burgemeester W.C. De Vidal de Saint Germain, die van 1878 tot 1916 burgemeester was van Beilen.

Aan het eind van de straat staat de Hervormde Pastorie. Dit huis is later door de stich-

ting “Beileroord” aangekocht, die het eerst als dokterswoning gebruikte en later als verpleeghuis.
In de Middeleeuwen was dit een hoeve van het klooster Dickninge te Ruinen. Deze hoeve werd aan twee zijden omsloten door een gracht en aan één zijde liep de Beilerstroom. Omstreeks 1500 is het door de Kerk aangekocht om er de pastorie in onder te brengen. De later ter sprake komende ds. Slotemaker de Bruïne heeft hier ook gewoond.
Het hof van Beilen hoorde toen bij de heerlijkheid Borculo. En in die tijd was er een strijd over wie de Heer van Borculo was. De bisschop van Munster was dat een tijdje maar de Nederlanders hebben hem er toen uit verdreven. In 1672 heeft Bernard van Galen (opnieuw) weer bezit genomen van Borculo en hij meende dat Groningen ook tot zijn bisdom hoorde. En dus trok hij op naar Groningen. Misschien dat hij toen door Beilen ging om daar te overnachten? Toen waren er nog niet zoveel wegen door Drenthe en door Beilen liep toen een belangrijke verbindingsroute. Voor 1500 was dit pand een hoeve, die bij het klooster van Dickninge hoorde. Deze hoeve werd toen omsloten door twee grachten en de Beilerstroom.
Een andere naam voor deze straat was het Geldstraotie, omdat hier de Boerenleenbank, een kantoor van de onderlinge Brandweerborg, de notaris en één van de burgemeesters hier gevestigd waren.
Merk voor het hek de grote beuk op aan de linkerkant. In deze beuk staan initialen gekerfd. Vele initialen zijn van lang geleden, zoals FK, die hier samen met zijn vriendje omstreeks 1920 hun initialen in de boom gekerfd had op weg naar de Peerdekolk om te gaan zwemmen.

Stroompad

5 **Voor het hek van de voormalige pastorie gaat de wandeling rechtsaf via een smal paadje.** Daar waar dit kleine padje na een tiental meters op een groter pad uitkomt heeft vroeger de Beilerstroom gelopen. Vandaar dat dit pad nu de naam “Stroompad” draagt. De Beilerstroom is een beek welke zijn oorsprong vindt tussen Orvelte en Westerbork en het water afvoert van het Drents Plateau naar Meppel. Van begin tot eind heeft de stroom zijn naam te danken aan de plaats of streek waar deze langs liep, t.w. Borkerstroom, Beilerstroom, Dwingelerstroom, Oude Vaart.
Begin 1900 had de Beilerstroom nog zijn natuurlijke loop. Op dit punt was nog de oorspronkelijke loop. Het was een stroom met vele bochten, die bij de herfst- en winterdag regelmatig voor overstromingen zorgde. Om het water beter af te kunnen voeren is in de 20e eeuw de stroom een paar keer omgelegd. Een stukje verder rechts (n.b. De wandeling gaat naar links), ongeveer daar waar de klinkerstraat begint is de eerste omlegging geweest. Deze omlegging is in 1929 gegraven. Bij deze opgraving is een geraamte gevonden van een zwaargebouwde man van 1.75 m. lang en tussen de 45 en 60 jaar oud. Onderzoek wees uit dat den man tussen 2900 en 2600 voor Christus geleefd heeft. De man is vermoedelijk om het leven gebracht door twee à drie klappen tegen zijn hoofd met een knotsvormig voorwerp gezien de gaten in de linkerkant van zijn schedel. De Beilerstroom kruiste hier een stukje verderop de Paltz om daarna weer in zijn oude loop terecht te komen. Deze liep tussen de wijk “de Vonderkampen” en het oude kerkhof door. Aan het eind van het kerkhof was een schut. Voor deze schut liep de Beilerstroom door langs waar nu het dierenparkje is en ging daar onder het Linthorst Homankanaal door verder. En na het schut liep het water langs de Nassaukade naar de Kolk (haven Beilervaart). Het schut was vroeger bedoeld voor de waterregulatie naar de Beilervaart. Dit om Meppel droog te houden maar ook om de Drentsche Hoofdvaart van water te voorzien. Ter hoogte van Smilde was vroeger in de zomer de waterstand niet hoog genoeg om aan alle scheepvaart doorgang te bieden. Het water van de Beilerstroom kon er voor zorgen dat de waterstand op peil bleef.
Voor deze omlegging in 1929 maakte de Beilerstroom hier een bocht naar de Paltz. De oorspronkelijke loop liep ten westen van het pand “Zalen Muller” waar we nu tegenaan kijken, kruiste daar de Paltz, liep daar nog een klein stukje door en maakte daar vervolgens een paar bochten om zo weer in loop te komen zoals hiervoor beschreven.
Hier bij “Zalen Muller” was ook de Weierd. Een kweekvijver of bewaarplaats voor vis noemde men in Drenthe vroeger een weijer. In de Middeleeuwen had Karel de Grote bij zijn paltsen grote goed onderhouden visvijvers. In het Drentse land treffen we een aantal van deze historische visvijvers aan, maar er moeten er veel meer geweest zijn waarvan de ligging nu niet meer te achterhalen is. Veelal dateren deze visvijvers uit de katholieke periode en zijn ze aan te treffen bij oude kloosterboerderijen, havezaten en kerken. Om de vis in leven (vers) te kunnen houden diende de weijer aan stomend water te liggen. Het eenvoudigst was om via een meander van het riviertje of via een sloot het water door de vijver te leiden. Daarbij was de vluchtweg voor de vis door een ingenieuze vlechtwerkconstructie afgesloten. Vis was in de Middeleeuwen en nog lang daarna een zeer belangrijke voedselbron, wat nog extra werd benadrukt door de talrijke vasten- en onthoudingsdagen waarop het gebruik van vlees was verboden. De katholieke Kerk heeft tot ver in de twintigste eeuw vastgehouden aan uitgebreide vastenpraktijken. Ter herinnering aan het lijden en de dood van Jezus werden onder meer alle vrijdagen ‘dagen van volledige onthouding’, waarop de gelovige werd geacht geen vlees van de dieren van het land te eten. Als vlees verboden was, en er toch gewoon gewerkt moest worden, hoe dan op krachten te blijven? Het antwoord was eenvoudig: door vis te eten. Vis was dan een volwaardig en eiwitrijk vervangingsmiddel. Vandaar dat Vrijdag voor katholieken lange tijd een Visdag was. In kloosters en abdijen kende men nog veel meer vasten- en onthoudingsdagen. De abdijen hielden daar rekening mee door de aanleg van een vijvertje bij de pastorieën waarin ook vis werd gekweekt. Voor grotere kwekerijen hadden de abdijen weijers aangelegd.
Zoals eerder benoemd lag hier in de Middeleeuwen een hoeve van het klooster Dickninge en de Beilerstroom had hier een sterke meander. In 1500 is deze hoeve door de kerk aangekocht om er een pastorie van te maken. Op deze plek was dus een weijer aangelegd door de geestelijken in die tijd. Later nog meer over deze weijer.

6 **Bij het grote pad aangekomen gaat de wandeling hier naar links.**

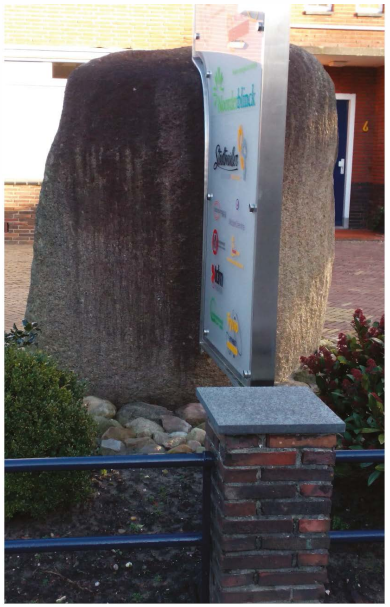

Het padje liep vroeger door op de noordelijke oever van de Beilerstroom. Vroeger liep langs de Beilerstroom een zogenaamde kerkepad vanaf Klatering/Alting waarlangs men sneller naar Beilen kon komen dan langs andere wegen. **De wandeling vervolgt het pad richting het spoor.** Dit was ook de loop van de Beilerstroom. Daar waar het pad naar links gaat, kwam de Beilerstroom vanuit het verlengde van richting van de wandeling.
Eind jaren 60 van de vorige eeuw is de Beilerstroom vanaf Alting verlegd in verband met ruilverkavelingen en aanbouw nieuwe wijken in Beilen. Bij het graven van een nieuwe bedding is onder andere een dikke steen met een gewicht van 11.188 kg. opgegraven. Deze steen is toen bij het gebouw van het Waterschap Middenveld in de Schoolstraat geplaatst. Het Waterschap zit daar niet meer. Het Gezondheidscentrum de Lijnwoerd is daar nu in gehuisvest. Het pand had de naam Lijnwoerd en deze is weer ontleend aan de veldnaam van een akker, die daar vroeger lag. Lijn is een oude naam voor vlas en woerd is de naam voor een hoge akker.

Beilen een vestingsplaats? Kunt u het zich voorstellen? Toch zijn hier serieuze plannen voor geweest. In 1819 is een plan gemaakt voor de opbouw van een nieuw verdedigingsnetwerk in Nederland. En in dat plan zou Beilen een vesting der 1e klasse worden. Een vesting met muren, bastions, grachten van 15 tot 30 meter breed, kanonnen, mortieren, houwitser, enzovoort. De Beilerstroom zou onderdeel worden van de verdedigingswerken. In de eerste plaats om de grachten van water te voorzien maar ook in geval van nood om het omliggende land onder water te zetten om de vijand buiten schietbereik te houden. Tussen 4 tot 9 januari 1819 is de Beilerstroom afgesloten gehouden om te kijken hoe lang het duurde om het land onder water te zetten (inunderen). De slotsom was dat de lage graslanden in zes tot zeven dagen konden worden geïnundeerd, zelfs in de nadeligste omstandigheden. De koning had toestemming gegeven om van Beilen een vesting te maken maar nadat bekend was wat de kosten waren voor het hele netwerk (*f 60.000.000*) besloot de koning om dit plan in advies te houden, dus niet direct uit te voeren. De politieke verhoudingen van die tijd zijn zonder twijfel ook van invloed geweest op dat besluit. Duitsland bestond toen nog niet als één land zoals we dat nu kennen, het was een staatkundig versnipperd gebied. En het Koninkrijk Hannover was in personele unie verbonden aan het Verenigd Koninkrijk (Engeland) (beide landen hadden dezelfde koning (Willem IV)) en Koning Willem I had een familieband met het koninklijk huis van Pruisen. Hannover en Pruisen deelden toentertijd de oostelijke grens van Nederland.
De vesting zou ongeveer op de plek komen te liggen waar deze wandeling langs gaat. We zouden nu dan dus langs de bastions en grachten lopen. De bastions zouden dan tot voorbij Lieving reiken.

Aan de linkerkant volgt de wandeling nu een metalen hek.
Achter dit hek ligt het terrein van wat nu de GGZ is. GGZ Drenthe is een algemeen psychiatrisch ziekenhuis met vestigingen verspreidt over de hele provincie Drenthe. In Beilen werd in 1923 onder de naam Beileroord, gestart met een “kolonie voor gezinsverpleging”.
Psychiatrische patiënten hadden inwoning bij een gezin in het dorp of de directe omgeving daarvan en volgde hun therapie op Beileroord. Het gezin waar de patiënt inwoonde kreeg ondersteuning van de arts en verpleegkundigen van Beileroord.
Vele generaties Beilenaren zijn opgegroeid met inwonende patiënten van Beileroord. Deze vorm van gezinsverpleging in Beilen is inmiddels opgeheven. Gekscherend was er het grapje over dat Beilen een afkorting was voor: Bij Elke Idioot Loopt Eén Normale.

In de loop van de vorige eeuw is er flink bijgebouwd en werd Beileroord steeds verder uitgebreid. Naast de gezinsverpleging kwamen er meerdere verpleegafdelingen op het terrein. Hier verbleven de patiënten dan tijdelijk of langdurig en kregen hun gewenste behandeling.

Eind vorige eeuw, begin deze eeuw, ging er een fusiegolf over Nederland. Ook Beileroord ontkwam hier niet aan. Beileroord ging eind vorige eeuw als psychiatrisch zie-

kenhuis samen verder met het Assense Licht en Kracht. De naam werd veranderd in APZ Drenthe.
Een paar fusies later (o.a. RIAGG Drenthe sloot aan) werd de naam APZ Drenthe veranderd in GGZ Drenthe.

Daar waar het hek een haakse hoek naar links maakt (spoor km. 34,6) was vroeger een weg met spoorovergang vanaf Beilen (en later Beileroord) naar Alting. Aan de overkant van het spoor is nog een gedeelte van deze (zand)weg te zien.

7 **De wandeling komt bij een spoorovergang bij de Molenstraat.**
Als prelude op het waterwingebied, waar de wandeling straks langs komt, de vermelding dat ongeveer 100 meter links van hier een molen heeft gestaan. In 1912 werd in de molenberg de eerste nortonput van Beilen geslagen, waardoor van een diepte van 40 meter helder water kon worden opgepompt. Nortonpompen zijn welpompen met diep in de grond gedreven op elkaar geschroefde ijzeren buizen, genoemd naar de Engelse ingenieur Norton.
Bij de spoorovergang gaat de wandeling het spoor over. Over het spoor staat het straatnaambordje Alting. Dit klopt eigenlijk niet. Vroeger heette deze weg de Klateringerweg. Alting ligt nog niet hier. Alting is een buurtschap verderop vlak bij de weg Emmen-Drachten.
Direct na de spoorovergang weer naar rechts de Altingerweg op. De wandeling komt nu in het waterwingebied van Beilen. **Na ongeveer 30 meter is aan de linkerkant een smalle doorgang naar een paadje dat over het terrein van het Waterwingebied gaat.**

U heeft nu de keuze om dit paadje te nemen of gewoon rechtdoor de weg en vervolgens het zandpad blijven volgen tot aan de hoogspanningsleidingen. De wandeling gaat hier rechtsaf langs de rechterkant van een schouwsloot. Na ongeveer honderd meter gaat de wandeling verder over de verharde weg, de Mullingsweg. Volg dan de routebeschrijving vanaf nr. 10.

Waterwingebied

8 **De wandeling gaat het terrein van het waterwingebied op. Neem het paadje linksaf en volg het pad. Na de hoogspanningsleiding rechtdoor naar het bosje waar het paadje doorheen loopt.**
Schoon water is niet altijd vanzelfsprekend geweest. In de 19e eeuw ontstond met name in de grote steden door groei van de bevolking, slechte woonomstandigheden en de opkomende industrie een zodanige vervuiling van het oppervlaktewater, dat het niet meer geschikt was als drinkwater. Regenbakken, putten en pompen konden onvoldoende schoon water leveren hetgeen leidde tot sterfte als gevolg van cholera. Zo ontstonden er in de steden bedrijfjes, die water in flessen verkochten. Op het platteland is in sommige streken nog lang gebruik gemaakt van het oppervlaktewater uit vaarten en sloten. Vooral in de omgeving van de Kolk kwam dit voor. De woonomstandigheden waren er slecht. Goed water moest men halen uit de houten pomp in de tuin van dokter Prins aan de Brink (nu de pizzeria op de Markt), een wandeling van zo'n 200 meter. Velen gebruikten dan ook het regenwater dat zij opvingen, of zelfs het water uit de vaart. Uiteraard huisden daar veel ratten en er werden nogal eens dode dieren in het kanaal gegooid, zodat dit water uiterst ongezond was om te gebruiken. De typhus-epidemie in de zomer van 1917 greep hier flink om zich heen en zelfs kwam er cholera voor.

In 1894 kreeg Meppel als eerste plaats in Drenthe een waterleiding. Assen volgde in 1897, Coevorden in 1915 en in 1927 kreeg Hoogeveen als laatste van de vier grote plaatsen in Drenthe een waterleiding. Toch maakte 78% van de bevolking nog steeds gebruik van de put, de pomp of de regenton. De WMD is opgericht op 17 december 1937 en ging van start in de gemeente Emmen. In de loop der jaren kwamen daar de andere gemeenten bij. In 1989 is als laatste de gemeente Hoogeveen toegetreden.

Waar komt drinkwater vandaan?
WMD: WMD gebruikt grondwater om drinkwater te maken. Het grondwater pompen wij uit de diepe grondlagen omhoog in onze waterwingebieden. De grond is een groot filter.
Grondwater is ooit als regen of sneeuw naar beneden gevallen. Het water is door de aardbodem gesijpeld en begon een ondergrondse reis van tientallen tot honderden jaren tot de plaats waar we het nu winnen. De bodem werkt als een filter. Onder de grond is geen zuurstof en de bodem heeft een constante temperatuur van ongeveer tien graden Celsius. Daardoor is grondwater vrij van stoffen die ziekten veroorzaken.
Grondwater heeft van plaats tot plaats een andere samenstelling. Onderweg neemt het water allerlei natuurlijke stoffen op uit de bodem zoals ijzer, mangaan, gassen, calcium en magnesium. De bodem is overal in Nederland verschillend en daardoor verschilt ook de samenstelling van het grondwater per winlocatie. Het grondwater wordt op de meeste plaatsen door dikke kleilagen goed beschermd tegen verontreinigingen van bovenaf. WMD pompt grondwater omhoog en vervoert het naar de drinkwaterproductiestations. Daar wordt het grondwater gezuiverd tot kwalitatief goed drinkwater.
Voor gezond drinkwater is schoon grondwater nodig. Al het water dat Waterleidingmaatschappij Drenthe (WMD) wint, pompen we uit de bodem in eigen waterwingebieden.
De bodem werkt als een natuurlijk filter, die veel maar niet alle stoffen kan afbreken. Daarom beheren we onze waterwingebieden als natuurgebieden, zonder gebruik te maken van chemische bestrijdingsmiddelen, kunstmest of dierlijk mest. Door deze werkwijze is het drinkwater goed beschermd en boeken we prachtige natuurresultaten.
In de Drentse waterwingebieden combineert WMD de winning van drinkwater uit de bodem met de ontwikkeling van natuur en landschap. Ieder gebied heeft een unieke mix van planten en dieren. In onze gebieden zijn een aantal Rode Lijstsoorten opgemerkt. Dat zijn zeldzame, kwetsbare of bedreigde wilde plant- en diersoorten.

Het waterwingebied is het gebied direct rondom de grondwaterbronnen. Op de grens van het gebied staan blauwe borden met de aanduiding waterwingebied.
In de waterwingebieden is het in principe verboden andere activiteiten of functies te ontplooien dan waterwinning. Activiteiten die schadelijk kunnen zijn voor het drinkwater of waarbij de bodemopbouw verstoord kan worden, zoals het gebruik van meststoffen, bestrijdingsmiddelen en lozingen in de bodem, zijn in een waterwingebied dan ook verboden.
De waterwingebieden moeten volkomen schoon zijn. Waterwingebieden zijn immers onze bedrijfsterreinen. Zo'n gebied is uitgebreid onderzocht om te bekijken of het geschikt is voor het winnen van grondwater. Als dat het geval is, wijst de provincie Drenthe het terrein aan als waterwingebied.

Om de grondwaterkwaliteit te beschermen wijst de provincie Drenthe grondwaterbeschermingsgebieden aan rond kwetsbare waterwingebieden.
De grondwaterkwaliteit is kwetsbaar voor alle maatschappelijke activiteiten als de laag waaruit WMD grondwater onttrekt niet is afgedekt door een beschermende kleilaag.
Denk bijvoorbeeld aan: landbouw en verkeer boven de grond; riolering vlak onder de grond.

De grondwaterbeschermingsgebieden zijn langs toegangswegen aangegeven met blauwe borden met witte golven. Binnen zo'n beschermingszone zal een deel van het infiltrerend regenwater na vele jaren in de winning worden opgepompt.

Nog een stukje oude loop van de Beilerstroom in het waterwingebied.

De wandeling loopt nu tegen een waterloop met rietkragen aan. Ga hier linksaf en blijf de waterloop met rietkragen volgen.
Hier was de oude loop van de Beilerstroom. In deze omgeving was ook "de Peerdekolk". Dit was een afgesneden bocht van de Beilerstroom, die gebruikt werd als zwemplaats. Men moest lid zijn van die vereniging, anders mocht er geen gebruik gemaakt worden van de zwemplaats. Niet iedereen hield zich daaraan. Er werd daar dan ook vaak zonder te betalen gezwommen.

Wat nu het terrein van de WMD is, was vroeger in gebruik door het Beileroord. Er waren hier onder andere sportvelden waar ook de scholen toen gebruik van mochten maken.

Kronkelende beken en riviertjes zijn van grote waarde voor allerlei planten en dieren. Verschillen in stroomsnelheid, waterdiepte en bijvoorbeeld lichtinval zorgen voor variatie in en rondom de waterloop. De diversiteit aan planten en dieren in en rondom beken is over het algemeen hoog. Van oorsprong is de Beilerstroom ook een kronkelende beek die vanaf Westerbork richting Meppel zijn weg vond door het landschap. Tijdens ruilverkavelingen is de Beilerstroom echter voor een groot deel gekanaliseerd, onder meer om ervoor te zorgen dat het (overtollige) water snel kon worden afgevoerd. De glooiende oevers hebben plaats moeten maken voor steile oeverkanten die minder geschikt zijn als leefgebied voor planten en dieren. Ondanks het feit dat deze ruilverkavelingen een grote impact hebben gehad op het landschap zijn er rondom Beilen gelukkig waardevolle natuurterreinen en landschapselementen bewaard gebleven of hersteld.

Zo loopt de 'Stroompadwandeling' door het waterwingebied van De Waterleiding Maatschappij Drenthe (WMD). Naast het belang van dit gebied voor de drinkwaterwinning biedt het terrein ook ruimte aan natuur en recreatie. Een groot deel van het terrein bestaat uit bloemrijke graslanden. Hier vinden insecten en vogels hun voedsel in de vorm van nectar en zaden.
De afgelopen jaren is de beheerder van het gebied gestart met verschralingsbeheer van deze graslanden. Hierbij wordt de vegetatie in de loop van het seizoen afgemaaid en het maaisel wordt daarbij afgevoerd. Op deze manier wordt de hoeveelheid voedingsstoffen in de bodem verminderd. Zo ontstaat een schrale bodem waar een diversiteit aan planten en dieren een geschikt leefgebied vindt. In de bloemrijke graslanden langs de Beilerstroom komt bijvoorbeeld de relatief zeldzame Bruine vuurvlinder voor. Dit is een vlindersoort die zich thuis voelt op voedselarme graslanden en op heiden. Kortgeleden is ook de Blauwe Knoop in het gebied aangetroffen. De vestiging van deze plantensoort in het gebied geeft aan dat de bodem schraal is. Het beheer lijkt dus het gewenste effect te hebben.

Onderhoud en beheer van natuurterreinen is van belang om natuurwaarden en specifieke plant -en diersoorten te behouden. Landschapsbeheer Drenthe maakt zich samen met de andere natuurorganisaties in de provincie sterk voor het behoud en de ontwikkeling van het landschap en de natuur in onze provincie. Bij het ontwikkelingen van plannen staan de wensen van de gebruikers van het landschap altijd centraal. Daarom

wordt bij het beheer van de natuur en het landschap altijd zoveel mogelijk samengewerkt met boeren en andere grondeigenaren, zoals de Waterleiding Maatschappij Drenthe. En ook de bewoners worden zoveel mogelijk betrokken bij beheer en onderhoud. In de provincie Drenthe steken jaarlijks duizenden vrijwilligers de handen uit de mouwen om de natuur op te knappen en bijzondere planten en dieren te helpen beschermen.

Blijf de waterloop volgen. Het pad maakt een bocht naar rechts en loopt daarna richting de hoogspanningsleidingen.

9 Het gebied hier links heet de Mulling. Veel streeknamen eindigen hier op ing. Deze ing-namen werden vaak gebruikt om het bezit -huis en land- een naam te geven. Vaak hebben plaatsen eindigend met ing hun naam te danken aan hun eerste bewoner, de stichter van de plaats. Alting heeft zijn naam ontleend aan een persoon met de naam Alting welke weer afgeleid zou kunnen zijn van de oude voornaam Alte. In de middeleeuwen hadden mensen meestal alleen een voornaam. Een achternaam was toen nog niet nodig, omdat er genoeg voornamen voorhanden was. Klatering zou haar naam hebben kunnen ontleend aan een stichter met de naam Klater. Alhoewel de oorsprong van de naam Klatering ook een andere oorsprong zou kunnen hebben. Daarover straks meer. De Drentse eigenerfden droegen op een uitzondering na een ing-naam.

Woonerven, akkers en weiden moesten een naam hebben ter lokalisering. De Mulling verwijst naar een esgrond. Een esgrond is een grond met een humusrijke bovengrond. De vruchtbare bovenlaag is ontstaan door een eeuwenlange geleidelijke ophoging met humushoudend materiaal, veelal plaggenbemesting, door de mens. Door deze eeuwenlange bemesting liggen esgronden wat hoger dan de rest van de omgeving. Deze hoogte is nog goed waarneembaar. De Mulling is een stukje es wat is blijven liggen in een door beken geërodeerd landschap. De Mulling ligt aan de Beilerstroom. De naam Mulling geeft aan dat dit een droge mulle grond was. Dit zou in tegenstelling kunnen zijn tot de streeknaam Klatering wat een klein stukje verder stroomopwaarts van de Beilerstroom ligt. De naam Klatering zou ook kunnen verwijzen naar een natte modderige grond. Klater is niet alleen een oude voornaam, Klater of Klatere, maar ook een ander woord voor een weke massa (modder), een haveloos persoon, een praatzieke persoon. Ook is het een plantkundige aanduiding voor een ratelpopulier en voor een plantnaam: de grote ratelaar. De ratelpopulier en de grote ratelaar houden van natte modderige grond.

Na de hoogspanningsleidingen gaat de wandeling linksaf langs de rechterkant van een schouwsloot. Na ongeveer honderd meter gaat de wandeling verder over de verharde weg, de Mullingsweg.

De DOMO

10 Wanneer er geen blad aan de bomen zit is de DOMO al een tijdje in zicht geweest. De DOMO neemt al jarenlang een belangrijke plaats in Beilen. De Drentse Onder Melk Organisatie werd op 5 maart 1938 opgericht met als doel om tot een verantwoorde verwerking van de overtollige ondermelk te komen. Ondermelk is melk waaruit het botervet zo goed als geheel is verwijderd. Bij de natuurlijke wijze liet men de melk rustig staan en het melkvet verzamelde zich dan in de bovenste laag. De resterende ondermelk werd vroeger weer als veevoer gebruikt.

Vanaf 1908 staat op die plek al een stoomzuivelfabriek, opgericht door een aantal vooruitstrevende boeren, onder de naam Coöperatieve Zuivelfabriek Beilen. Voor die tijd werd de melk hoofdzakelijk verwerkt op de boerderij. Deze bestond voornamelijk uit boterproductie. De overblijvende magere melk ging als voer naar het vee. De omstandigheden in de agrarische sector waren toen in het algemeen slecht. Er vond wat eigen verkoop plaats van melk en boter, soms vond er wat ruilhandel plaats, en soms werd er wat boter op de botermarkt te Meppel verkocht. Aan het eind van de 19e eeuw was het voor de boeren moeilijk geworden om te concurreren met de goede buitenlandse boter, vooral met de kwalitatief betere Deense boter. De boerenboter was te vaak van slechte en wisselende kwaliteit. De zuivelfabriek bleek de oplossing te zijn.

Door de voortschrijdende ontginning door de komst van kunstmest steeg de melkproductie snel.

Omstreeks 1930 kwamen de mengvoeders in droge vorm op de markt en vonden hun weg naar de veehouders. Tegelijkertijd werd door middel van een goede voorlichting het vee door de boeren steeds doelmatiger gevoerd en werd er steeds minder melk opgenomen. Er moest dan ook een andere bestemming voor de melk worden gezocht en gevonden.

In de zomer van 1937 werd door de Drentse Zuivelbond een commissie geïnstalleerd, bestaande uit enkele directeuren van fabrieken en een paar medewerkers van de Bond. De enige opdracht was zo spoedig mogelijk te komen met een adequate oplossing voor het ondermelkprobleem. Dit resulteerde in de oprichting van een vereniging voor de gezamenlijke verkoop van melk, die uiteindelijk op 5 maart 1938 opgericht werd onder de naam Drentse Onder Melk Organisatie. Het eerste DOMO-bestuur kreeg in 1938 als voorzitter B.J. Kooistra te Beilen. Tot eerste secretaris-penningmeester werd A. IJbema te Eext benoemd. In Eext werd het secretariaat van de vereniging D.O.M.O. Gevestigd en werden de verkoop van de melk, het regelen van het melktransport en overige administratieve werkzaamheden gedaan.

Stalmest was er vaak te weinig. Kunstmest brak pas eind 19e eeuw door. Een boer, die de kunstmest wenste te introduceren, maar op tegenstand stuitte, strooide het 's nachts om maar niet bespot te worden. Een anekdote vertelt dat er een boer was, die voor de grap kunstmest uitstrooide in de letters KUNSTMEST. Op deze plek groeide zijn gewas natuurlijk veel beter en waren zijn directe buren overtuigd.

De start van de DOMO was niet gemakkelijk. Men bleef vooral in het begin afhankelijk van de bereidheid van de zuivelfabriek te Roden om melk aan te kopen. Wat later kwa-

men daarbij de fabrieken van Assen en Beilen, die zelfstandig een kleine poederinstallatie hadden gebouwd. Maar nog verliep het allemaal moeizaam. De opbrengstprijzen waren door de slechte zuivelmarkt laag. In diverse directeursbijeenkomsten werd de druk groot om een studie te maken voor een eigen verwerking van de melk door de DOMO. Men kwam tot de conclusie in onder meer het stichten van een centraal melkproductenbedrijf en naast ondermelk zou ook volle melk leveren. Naast melkpoeder zou het centrale bedrijf naast melkpoeder ook andere producten zoals boter en kaas kunnen bereiden.
Men concludeerde al vrij snel dat de kosten van een geheel nieuwe fabriek te hoog zou uitvallen en men sprak de voorkeur uit voor de aankoop van een pand of een bestaande zuivelfabriek in Drenthe. Juist in die tijd had het bestuur van de Coöperatieve Zuivelfabriek Beilen plannen voorliggen om te komen tot het bouwen van een kaasafdeling. Men durfde dit, gezien de kosten, eigenlijk niet aan, zodat de secretaris van de Drentse Zuivelbond aan het bestuur van Beilen voorstelde om eens met het bestuur van de DOMO in gesprek te gaan. Uiteindelijk werd op 25 maart 1948 door beide partijen besloten om de Coöperatieve Zuivelfabriek Beilen te verkopen aan de DOMO. De DOMO als verkoopvereniging van melk had opgehouden te bestaan en werd nu het Cooperatief Melkproducten bedrijf 'DOMO' G.A. Tot algemeen directeur werd benoemd A. IJbema te Eext. Het bedrijf heeft zich in de jaren daarna sterk ontwikkeld en uitgebreid.
In de jaren 30 van de 20e eeuw liep door de opkomst van mengvoeders de teruglevering van ondermelk naar de veehouders sterk terug. Direct na de oorlog zag men een dergelijke ontwikkeling ook met betrekking tot de teruglevering van wei door de kaasfabrieken. Wei is een afvalproduct welke vrij komt bij de fabricage van kaas. Dit werd nog extra gestimuleerd door de opkomst van de bussenreinigingsapparatuur, hetgeen de veehouders de mogelijkheid bood om de melkbussen gereinigd terug te ontvangen. Al spoedig werd de DOMO gevraagd deze wei ook op te nemen, zodat die kon verwerkt worden tot weibrokken voor mengvoerindustrie en tot sprayweipoeder voor de kalvermelkindustrie.

Reeds in 1962 had de DOMO al een export opgebouwd naar 45 landen.
Al spoedig na de totstandkoming van het centrale bedrijf in Beilen, ontstond er een bepaald contact met de Coöperatieve Condensfabriek 'Friesland'. Dit contact vloeide onder meer voort uit de gedachte, dat men voor de toenemende melkaanvoer afzet in andere producten moest ontwikkelen, zoals bijvoorbeeld geconseerde melk als koffiemelk. De samenwerking met de Coöperatieve Condensfabriek 'Friesland' ging daarna verder in 1957 met de stichting van een gezamenlijke frisdrankfabriek Rivella (frisdrank waar wei in verwerkt is) in Wolvega en in 1958 met de bouw van een coöperatieve fabriek voor kalvermelkpoeders te Sloten (de merken Sprayfo en Spraymes).
Sinds 1980 is de onderneming DOMO opgegaan in een grote noordelijke samenwerking. In het begin van de jaren negentig werd dit gevolgd door de fusie met de oostelijke coöperatie Coberco. Per 1 januari 2005 kreeg de onderneming het predicaat 'Koninklijk' en opereert vanaf die datum onder de naam Royal Friesland Foods.
Als groot bedrijf voor gespecialiseerde poedervormige ingrediënten en eindproducten, zoals babyvoeding, neemt het bedrijf in Beilen binnen de 'Koninklijke Friesland' een belangrijke plaats in.

Vroeger was het de DOMO-pijp, die van verre al zichtbaar was. Wanneer je weer van een reis weer terugkwam met de auto, dan zag je van verre de pijp al en kreeg je het gevoel van bijna weer thuis te zijn. De pijp staat er niet meer en nu zijn de grote poedertorens al van verre zichtbaar. Deze zijn in de loop van de jaren uitgebreid en vervangen. Op de poedertorens zit een overdrukventiel gemonteerd. Het kwam wel eens voor dat bij overdruk dit ventiel openging en er melkpoeder naar buiten werd gespoten. De hele omgeving, huizen, auto's, bomen, straten raakten dan bedekt met een dun wit laagje melkpoeder. De DOMO gaf dan opdracht om de ramen van de huizen in de omgeving te wassen.
Vroeger liet de stoomfluit van de Beiler zuivelfabriek drie keer per dag zijn doordringende geluid horen: 's morgens om 8 uur, 's middags om 12 uur, in de zomer om 17 uur en in de winter om 16 uur. Voor de op het land werkende boeren in de wijde omgeving was het geluid van de toet het sein om koffiepauze te houden dan wel naar de middagpot gaan, of om het vee te melken. De toet werd in de dertiger jaren door de toen dienstdoende machinist Jan Padding bediend. Ter onderscheiding van de vele andere Jan Paddings werd hij heel toepasselijk Jan Stoom genoemd.

Van het station liep vroeger een spoor naar de DOMO voor goederenvervoer per spoor. Deze aansluiting was in 1960 gemaakt en in 1967 weer opgebroken.

Melkpoederfabriek verwarmt zwembad en school in Beilen
Zwembad "De Peppel" en basisschool G.A. de Ridderschool in Beilen worden volledig verwarmd met de restwarmte van melkpoederfabriek DOMO. Via een transportleiding en warmtewisselaars levert DOMO jaarlijks 20 TJ warmte. De restwarmte wordt niet alleen gebruikt voor verwarming, maar ook om het zwembadwater te verversen. Al vanaf 1983 levert DOMO warmte aan het zwembad in Beilen. Destijds ging het nog om warmte van het zogenoemde tweede condensaatwater, waar lichte melkverontreinigingen in aanwezig zijn.

In de winter, wanneer het gesneeuwd heeft, is duidelijk te zien waar de leidingen langs lopen. Daar waar de leidingen onder de straat doorlopen is deze op die plekken vrij van ijs en sneeuw.

Toen er in 1998 plannen waren voor een nieuw zwembad, ontstond het idee om behalve warmte ook condensaat af te nemen. Dit wordt gebruikt als schoon water voor de baden. De naastgelegen basisschool kreeg toen ook een aansluiting op het warmtenet. De motivatie voor de restwarmtelevering ligt vooral op maatschappelijk vlak: DOMO heeft een lange geschiedenis in Beilen en wil daarom graag wat voor de gemeenschap doen. Bovendien heeft het bedrijf zelf geen voorziening om het condensaatwater af te koelen tot loosbare temperaturen. Daar tegenover staat dat de gemeente een energiezuinig zwembad en school wilde realiseren. Een winwin-situatie dus.
De warmte die DOMO levert is condensaat dat afkomstig is van het destillatieproces.

DOMO koppelt het condensaat van circa 40 en 65 °C uit en via het distributienet gaat het naar het zwembad en de basisschool. Als back-up heeft DOMO een ketel opgesteld, waarmee leidingwater opgewarmd wordt voor het geval er geen condensaat beschikbaar is. De school heeft zelf ook een noodstookvoorziening.
In het zwembad is een buffer geplaatst om eventuele schommelingen in de levering op te vangen en om aan de piekvraag te kunnen voldoen. In het zwembad wordt de warmte aan het condensaat onttrokken om het zwembad te verwarmen. Daarnaast gebruikt het zwembad deze warmte voor ruimteverwarming. Voor het douchewater heeft het zwembad een gasketel geïnstalleerd. Warm tapwater moet, om legionellabesmetting te voorkomen, warmer zijn dan 65°C. Dit is met de warmte van DOMO niet mogelijk.
Een deel van het condensaat wordt opgehard, gefilterd en gebruikt voor suppletie van de baden en toiletspoeling. Het resterende water wordt met een koeltoren verder teruggekoeld tot 28 °C, waarna het terug gaat naar DOMO. De fabriek hergebruikt het voor een deel voor de voorreiniging van installaties. Het overige deel wordt geloosd.

Het spoor

11 **Bij het fietspad rechtsaf richting het spoor.**
De spoorlijn tussen Meppel en Groningen werd in 1870 geopend. Aanvankelijk lag er een enkelbaans spoor. In 1914 werd deze verdubbeld. De lijn werd in 1952 geëlektrificeerd.
Op 1 mei 1870 werden in de gemeente Beilen drie stations geopend: Wijster, Beilen, Hooghalen. In 1921 werd aan de Halerbrug nog een halteplaats ingericht. Deze werd na een paar jaar al weer opgeheven. Op 15 mei 1938 werden de stations Wijster, Beilen, en Hooghalen vanwege te weinig klandizie gesloten. Het station in Beilen werd op 1 juni 1940 weer heropend.

Dienstregeling S.S. Groningen—Zwolle.

Tijd van Greenwich.

GRONINGEN	v.	5.40	6.50	9.03	11.39	12.56	2.57	6.40	8.18
ASSEN	v.	6.25	7.17	9.48	12.20	1.23	3.45	7.08	9.09
HOOGHALEN	v.	6.37	—	10.—	12.32	—	3.57	—	9.21
BEILEN	v.	6.47	—	10.10	12.42	—	4.11	—	9.39
WIJSTER	v.	6.53	—	10.16	12.48	—	4.18	—	9.45
HOOGEVEEN	v.	7.04	7.46	10.32	1.—	1.52	4.30	7.38	10.—
MEPPEL	a.	7.35	8.05	11.05	1.29	2.10	5.—	7.58	10.31
ZWOLLE	a.	8.23	8.43	12.02	2.14	2.45	5.51	8.36	11.35

Dienstregeling S.S. Zwolle—Groningen.

Tijd van Greenwich.

ZWOLLE	v.	5.15	8.27	10.46	1.20	3.06	5.05	7.38	8.29
MEPPEL	v.	6.—	9.17	11.25	2.15	3.39	5.50	8.22	9.04
HOOGEVEEN	v.	6.32	9.50	11.45	2.48	3.58	6.22	8.53	9.26
WIJSTER	v.	6.42	10.02	—	3.—	—	6.33	9.05	—
BEILEN	v.	6.48	10.09	—	3.07	—	6.40	9.12	—
HOOGHALEN	v.	6.58	10.19	—	3.17	—	6.49	9.22	—
ASSEN	a.	7.09	10.30	12.14	3.28	4.25	7.—	9.33	9.54
GRONINGEN	a.	7.57	11.15	12.45	4.17	4.52	7.48	10.47	10.23

Een dienstregeling van de Staatsspoorwegen, zoals die in het nummer van 21 november 1908 in het Nieuwsblad voor Beilen werd afgedrukt. Let er op, dat de tijden in Greenwich-tijd zijn afgedrukt. In ons land werd toen nog geen Nederlandse standaardtijd gebruikt en had elke plaats weer zijn eigen afwijkende tijd.

In Nederland maakte de komst van spoorwegen de invoering van een landelijke standaardtijd noodzakelijk. In Nederland werd op 1 mei 1909 de Amsterdamse Tijd of Nederlandse Tijd ingevoerd. Voor 1909 verschilde de tijd in Nederland van plaats tot plaats en was het in het algemeen in het oosten later dan in het westen van het land. In 1909 kreeg Nederland een nationale tijd, die gelijk was aan de plaatselijke middelbare tijd van Amsterdam, om precies te zijn die van de Westertoren (4°53'01,95"O). Deze tijd was GMT +0h 19m 32,13s tot 17 maart 1937. Hierna werd het vereenvoudigd tot GMT +0h 20m; deze tijd werd ook wel Loenense tijd of Gorinchemse tijd genoemd, omdat dit de middelbare tijd van Loenen en Gorinchem is. Dus om twaalf uur 's middags in Amsterdam was het 11:40 in Londen en 12:40 in Berlijn.

De overgang naar de huidige Midden-Europese Tijd vond plaats op 16 mei 1940. Op bevel van de Duitse bezetters werd de klok toen één uur en 40 minuten vooruit gezet. Die zomertijd gold ook gedurende de winters van 1941 en 1942. Pas in november 1942 werd de klok weer één uur teruggezet. In de jaren 1943-1945 gold alleen 's zomers de zomertijd, maar in 1946 werd de zomertijd voor een periode van ruim dertig jaar geheel afgeschaft.

De Paltz

12 **De wandeling gaat het spoor over en dan daarna direct naar rechts de Paltz in.**
Voordat het spoor er was, was het gedeelte voor het spoor ook een deel van de Paltz. Lieving begon bij de Beilerstroom.
In verklarende woordenlijsten wordt aan Palts de betekenis gegeven van een niet verdedigbare (koninklijke) verblijfplaats.
Het hof van Beilen behoorde in 1331 aan de heer van Borculo. In de Middeleeuwen was Beilen de hoofdplaats van de regio, en om deze reden werd Beilen gekozen als nederzetting voor de bisschoppelijke palts. De opdracht hiervoor werd gegeven door de bisschop van Utrecht. Bij de palts als bisschoppelijk administratiekantoor hoorde tevens een kerk met een begraafplaats. Dit werd los van de bestaande dorpskern ontwikkeld op de hoger gelegen gronden tussen het bestaande dorp en het beekdal van de Beilerstroom. In de kerk werden in de Middeleeuwen vergaderingen van de landsdag, de vergadering van eigenerfde boeren in een dingspel, zowel de regelmatige als de bijzondere, gehouden naast die op de Bisschopsberg (tussen Havelterberg en Darp), in het Grollerholt (Grolloo) en te Hulsvoorde (tussen Coevorden en Dalen).
Op oude kaarten heeft de Paltz nog de naam de Pals.
De Paltz was vroeger geen deel van het dorp Beilen, maar werd in officiële publicaties altijd apart genoemd: "het dorp Beilen en de Paltz.
Direct over het spoor waren vroeger aan beide kanten van de weg een exportslachterij. Één op de plaats waar nu het architectenbureau DAAD is en één aan de andere er precies tegenover. Er werden honderden zogenaamde "Londense zwienties" van zo'n 40 tot 50 kilogram geslacht. Schoon aan de haak werden ze in kratten gehangen en vrijwel dagelijks met de trein naar Vlissingen vervoerd en vandaar met de boot naar Londen, waar ze het bij de Engelsen zo geliefde bacon leverde.
Later is in het pand van DAAD een Coöperatieve Landbouwbank gevestigd. Aan de zijkant van het gebouw zijn nog de verhoogde laad- en losperrons te zien van slachterij en

later landbouwbank. In 1968 is het spoor weer opgebroken.

13 De straat verderop, die naar rechts gaat, heet “Bruggemaet”. Een made, maat, mede, meet of miede is een stuk grasland dat meestal als hooiland gebruikt wordt. Het is aan een beek of ander water gelegen vochtig land dat minder geschikt is voor begrazing. Vanaf omstreeks 1640 werd de veldnaam van dit gebied hier aangeduid met “Bruggemaet”. Op het Stroompad, ongeveer bij het spoor, lag een bruggetje over de oude loop van de Beilerstroom.

14 Verderop komt de wandeling langs Zalen Muller. Voorheen respectievelijk hotel Bosman, van Marum, Koopman. Achter dit pand was vroeger een blauwververij van Reinder Tonckens. Hier werd het linnen, dat in de Beiler weverijen werd vervaardigd, gewassen en met indigokleurstof geblauwd. Het goed werd gespoeld in de Beilerstroom, die toen met enkele grote bochten vlak lang hotel Bosman liep, op de plaats waar nu de panden van EP Snijder en bakkerij Berghuis staan. Daarna werd het linnen aan de overkant van de Beilerstroom op het gras te drogen gelegd. Achter hotel Bosman lag ook de Weijerd, een stuk onland met wilde bosschages en een stukje grasveld. Dit stuk grond liep ‘s winters vaak geheel onder water door de vele bochten in de stroom.
In 1924 werd achter het hotel een zwemgelegenheid aangelegd in de Beilerstroom. Het publiek kon door de schuur van het hotel toegang tot het zwembad krijgen. Voordien was er in de zogenaamde Peerdekolk op de Mulling gelegenheid tot zwemmen. Dit gaf soms wel eens wat moeilijkheden want men moest lid zijn van de zwemvereniging om gebruik te mogen maken van de Peerdekolk, maar geregeld geconstateerd, dat ook anderen zonder te betalen daar gingen zwemmen. Bij de Peerdekolk was bovendien geen toezicht wat men voor kleine kinderen gevaarlijk vond. Daarom legde men midden 20-er jaren achter het hotel een nieuwe zwemgelegenheid aan waar wel toezicht werd gehouden. Het zwembad hier heeft niet lang bestaan want enkele jaren later, in 1929, werd de Beilerstroom genormaliseerd door het afsnijden van de bochten waardoor deze noordelijker kwam te liggen en het bruggetje 40 meter in noordelijke richting verplaatst werd. Door de normalisering van de stroom werd de waterafvoer sterk verbeterd.
Toen de bouw van een nieuw gemeentehuis weer eens ter sprake kwam – er waren daarvoor vaker plannen gemaakt - werd er serieus over gedacht om dat op de Weijerd te bouwen. Een liefhebber voor de grond werd dan ook door de gemeente te verstaan gegeven dat de grond niet te koop was. Later veranderde men van gedachten want het aanbod van de koper was te aantrekkelijk om het te laten lopen en voorlopig was er toen geen geld voor een nieuw gemeentehuis. De koper, Reinder Tonckens, bouwde er toen een dubbel huis, het nu nog bestaande huis met de bijzonder gevormde topgevel (Paltz 1 en 3). Bij dit pand is de straat met blauwe klinkers bestraat ter herinnering dat hier vroeger de Beilerstroom langs liep (na de normalisatie van 1929).

NPB

15 **Bij de blauwe klinkers rechtsaf richting het Stroompad.**
Hier is het kerkgebouw van de Nederlandse Protestanten Bond. De Protestantenbond werd op 7 oktober 1897 opgericht door een aantal leden van de Hervormde Gemeente Beilen. Onder hen waren kerkvoogden, notabelen, een enkele ouderling, en diaken. De groep streefde er naar om binnen de Hervormde Gemeente ruimte te krijgen voor hun geloofsopvatting.
Over het hoe en waarom van het ontstaan en bestaan van de afdeling van de NPB naast de Hervormde Gemeente in Beilen verschillen de meningen. Sommige Hervormde kerkleden zijn daar heel duidelijk in: “Die mensken van de protestant’nbond bent bij oes votlop’n”.
Vanuit de Protestantenbond klinkt een heel ander geluid. Daar wordt gezegd: “Wij zijn gewogen en te licht bevonden”.
Wat heeft er zich nu afgespeeld? De Beiler situatie stond niet op zichzelf. Een groot deel was gevolg van veranderende politieke en theologische inzichten in Nederland.
Aan het eind van de 18e eeuw vond er een complete aardverschuiving plaats aan de theologische universiteiten. Oude vertrouwde waarheden moesten plaats maken voor nieuwe, moderne ideeën. Het nieuwe toverwoord werd “de rede”. Alleen datgene, wat met het gezonde verstand te begrijpen viel, was waar. Ging men er voor die tijd van uit dat de Bijbel van kaft tot kaft Gods woord was waaraan niet getwijfeld mocht worden, aan het eind van de 18e eeuw begonnen professoren de Bijbel kritisch te lezen. Ze vergeleken de bijbelverhalen met archeologische vondsten en kwamen tot de conclusie, dat sommige verhalen in de Bijbel niet klopten. Ook het strenge geloof waarin de mens volgens de leerregels verdorven en tot niets goeds in staat was, kreeg een behoorlijke deuk. Een mens tot niets goeds in staat, kom nou toch, de mens was dankzij het verstand juist tot veel vooruitgang en goede zaken in staat, luidde het nieuwe parool. Jezus werd door deze moderne theologen niet meer gezien als de onmisbare verlosser van zonden, nee hij werd het grote voorbeeld en de wijze leraar, die om navolging vroeg.
De nieuwe theologie viel niet bij iedereen in de smaak. In 1834 kwam het tot een openlijk conflict tussen de vrijzinnige kerkleiding en de orthodoxe predikant Hendrik de Cock. Dit conflict leidde tot de afscheiding en tot het ontstaan van zelfstandige gereformeerde kerken naast de Nederlandse Hervormde Kerk.
Binnen de Hervormde Gemeente in Beilen waren door de kerkeraad tot 1895 steeds vrijzinnige predikanten benoemd. In 1895 zat de kerkeraad niet op één lijn. Een deel was voor de benoeming van een vrijzinnige predikant, een ander deel gaf de voorkeur aan een orthodoxe. Na een stemming met gesloten briefjes bleek de meerderheid voor het benoemen van een orthodoxe predikant te zijn. Half Beilen stond op zijn kop en ieder protesteerde op zijn manier. Ondanks dat zette de kerkeraad zijn plan door en in 1897 werd de orthodoxe predikant ds. Slotemaker de Bruïne in zijn ambt bevestigd. Hij was erg rechtlijnig en behoudend. Zijn optreden heeft de verdeeldheid in Beilen zo verscherpt, dat het wel moest komen tot een scheiding tussen vrijzinnigen en orthodoxen. Vijf maanden na de indiensttreding richtte een aantal gemeenteleden een afdeling van

de Protestantenbond op.
Ds. Slotemaker de Bruïne wist onder andere te voorkomen dat de Protestantenbond gebruik mocht maken van de kerk.
In 1900 vertrok Slotemaker de Bruïne naar Middelburg. Hij liet een sterk verdeelde gemeente achter. Tot groot verdriet van de vrijzinnigen werd in 1901 opnieuw een orthodoxe predikant beroepen. Hiermee leek de scheiding van de geesten definitief te zijn. Een jaar later bedankten de laatste kerkvoogden, A. Schierbeek en R. Sikkenga, voor hun functie. Honderdtwaalf lidmaten zegden in dezelfde tijd hun lidmaatschap van de hervormde gemeente op.
Vanaf het begin was dus meteen al duidelijk dat de bondsafdeling geen gebruik kon maken van het kerkgebouw van de Hervormde Gemeente. Een onderdak voor de vergaderingen en goeddienstoefeningen werd gevonden in Hotel Bosman (nu zalen Muller). De heer Bosman was zelf ook lid van de Bond.
De hoop om binnen de Hervormde Gemeente te kunnen blijven was inmiddels vervlogen.
In januari 1902 werd met de voorbereiding van het stichten van een eigen gebouw begonnen. Er werden renteloze aandelen uitgegeven onder de leden. Dit leverde binnen twee maanden toezeggingen op tot een bedrag van ƒ 3300,-.
Een maand later leek men ook al een stuk grond voor het nieuwe gebouw te hebben gevonden. A. Schierbeek bood een stuk grond achter de woning van Reinder Tonckens aan voor ƒ 500,-. Binnen de afdeling verschilden de meningen over de geschikheid van het perceel. Burgemeester De Vidal de St. Germain, ook lid van de Bond, dreigde zijn aandelen in te trekken. De onenigheid ging vooral over de plaats van het perceel. Het lag te weggedrukt achter enkele huizen en het had een toegangsweg van maar een meter breed. Ook het feit, dat het perceel binnen een straal van tweehonderd meter van de Hervormde Kerk zou komen te liggen, gaf problemen.
Nadat Schierbeek meer grond voor de toegangsweg had toegezegd, en nadat bleek dat de gemeenteraad van Beilen niet tegen de bouw op die plaats was, werd uiteindelijk tot aankoop van de grond besloten.
In het koopcontract werd het perceel als volgt beschreven:
"de breedte voor 't gebouw 10 meter grond zal zijn en de lengte van den appelboom tot aan het water zal zijn. Het steenen pad zou breed zijn van het erf van Tonckens tot den derden paal in de heg".
Op 7 oktober 1902 werd de eerste steen door ds. Wiersma gelegd. Hij wilde dit pas doen, nadat hem door de aannemer was toegezegd, dat de fooi die de metselaars bij die gelegenheid zouden krijgen, niet aan sterke drank zou opgemaakt worden.
Zowel in de Eerste als in de Tweede Wereldoorlog kon het gebouw enige tijd niet door de leden gebruikt worden. In de Eerste Wereldoorlog waren er gedurende enkele maandag vluchtelingen gehuisvest.
Aan het eind van de Tweede Wereldoorlog werd het beschadigd door ontploffingen bij de brug over de Beilerstroom.
De kerk werd een aantal maanden gevorderd voor het opvangen van evacuées.
Nadat de Bond weer de beschikking over de kerk had gekregen, werd er met man en macht aan het herstel gewerkt. Dat materiaal hiervoor moeilijk te krijgen was, bleek uit de oproep aan de leden om "glas en scherven af te staan voor herstel van de kerkramen".
In 1979 is de kerk voor het laatst gerestaureerd. De kerk is in gebruik als vrijzinnig centrum "De Stroming ".

De Weijerdstraat

De wandeling gaat links rond het kerkgebouw en komt in de Weijerdstraat uit.
Vroeger heette deze straat de Stationsstraat. Dit leverde voor iedereen te veel verwarring op met de naam Stationslaan (bij de spoorovergang links).

De Julianastraat

16 **Ga hier naar links en daarna weer naar rechts de Julianastraat in richting de kerk. Daarna rechts bij de parkeerplaatsen de Kerkstraat in.**
In 1927 besloot de gemeenteraad tot aanleg van een nieuwe straat vanaf de Paltz rechtstreeks naar de kerk. In 1928 werd de Julianastraat gebouwd en binnen enkele jaren waren de meest beschikbare huisplaatsen al bebouwd. Op de hoek van de Paltz liet Roelof Willems een huis bouwen dat nogal opzien baarde door de ronde voorgevel. In het Nieuwsblad voor Beilen van 20 september 1929 stond het volgende bericht ter gelegenheid van de opening van de zaak:
"De heer R. Willems, die zijn bakkerszaak overgedaan heeft aan den heer R. Pots, heeft een nieuw huis gebouwd aan de Julianastraat bij de brug. In dit huis, dat van ongewone bouwstijl is, vestigde hij een sigarenzaak. De winkel trekt door zijn rotonde en zijn eigenaardige etalages zeer de aandacht. Het is een zeer mooi geheel en het ongewone doet hier geen schade aan den voorgevel van het huis; integendeel, het bekoort het oog en ieder die het ziet zegt onwillekeurig, "wat is dàt een mooie winkel".
Deze zaak werd al een half jaar later overgenomen door Arie Brunsting, die er de naam "Sigarenmagazijn Juliana" aan gaf. Vroeger kregen mensen vrij snel een bijnaam. Eerder waren we Jan Stoom al tegengekomen. Arie Brunsting werd Arie Kipperies (later Arie Kip) genoemd. Arie had voor de sigarenmagazijn een kruidenierszaak. Hij zou daar inferieure kippenrijst voor goede rijst verkopen. Deze kruidenierszaak was aan de Kerkstraat tegenover snackbar City op de plek waar nu een parkeerplaats is. De Kerkstraat was vroeger aan beide kanten van de straat bebouwd. De mahonieboom op het veldje stond vroeger bij iemand achter het huis.
De wandeling gaat nu door het steegje tussen de nrs. 7 en 9 of langs de kerk terug naar de parkeerplaats.

Bronvermelding:

- Historische vereniging Beilen
  - Tijdschrift: jaargang 1991, nummer 1, artikelen over de Hervormde Kerk;
  - Tijdschrift: jaargang 1992, nummer 4, artikel ontstaan Nederlandse Protestanten Bond;
  - Tijdschrift: jaargang 1995, nummer 2, artikel over de de oorsprong plaatsnaam Beilen;
  - Tijdschrift: jaargang 2005, nummer 4, artikel over de Domo;
  - Tijdschrift: jaargang 2006, nummer 1, artikel over de Domo;
  - Boek: Een wandeling door Beilen, F.C. Kerkhove, ISBN 90-75115-17-2.
- www.wikipedia.nl
- http://www.encyclopediedrenthe.nl
- De Drentsche Historische Vereniging: Oorsprong van Plaatsnamen in Drenthe door Ir. Albert J. Mantingh.
- Rijksuniversititeit Groningen, Talenwinkel: Juni 2004, Kwebbelaars en ratelpopulieren in Midden-Drenthe, Herkomst en betekenis van de buurtschapsnaam Klatering door Drs. Saskia Visser.
- Rijksdienst Voor Ondernemend Nederland: Melkpoederfabriek verwarmt zwembad en school in Beilen.
- Kaarten van Drenthe, H.J. Versfelt.
- Nieuwe Drentse Volksalmanak 1966, cultureel jaarboek voor Drenthe.
- Nieuwe Drentse Volksalmanak 2014, jaarboek voor geschiedenis en archeologie, ISBN 9789023253778.
- Gemeente Midden-Drenthe.

De Stroompad_wandeling (3,7 km.) is de rode route.

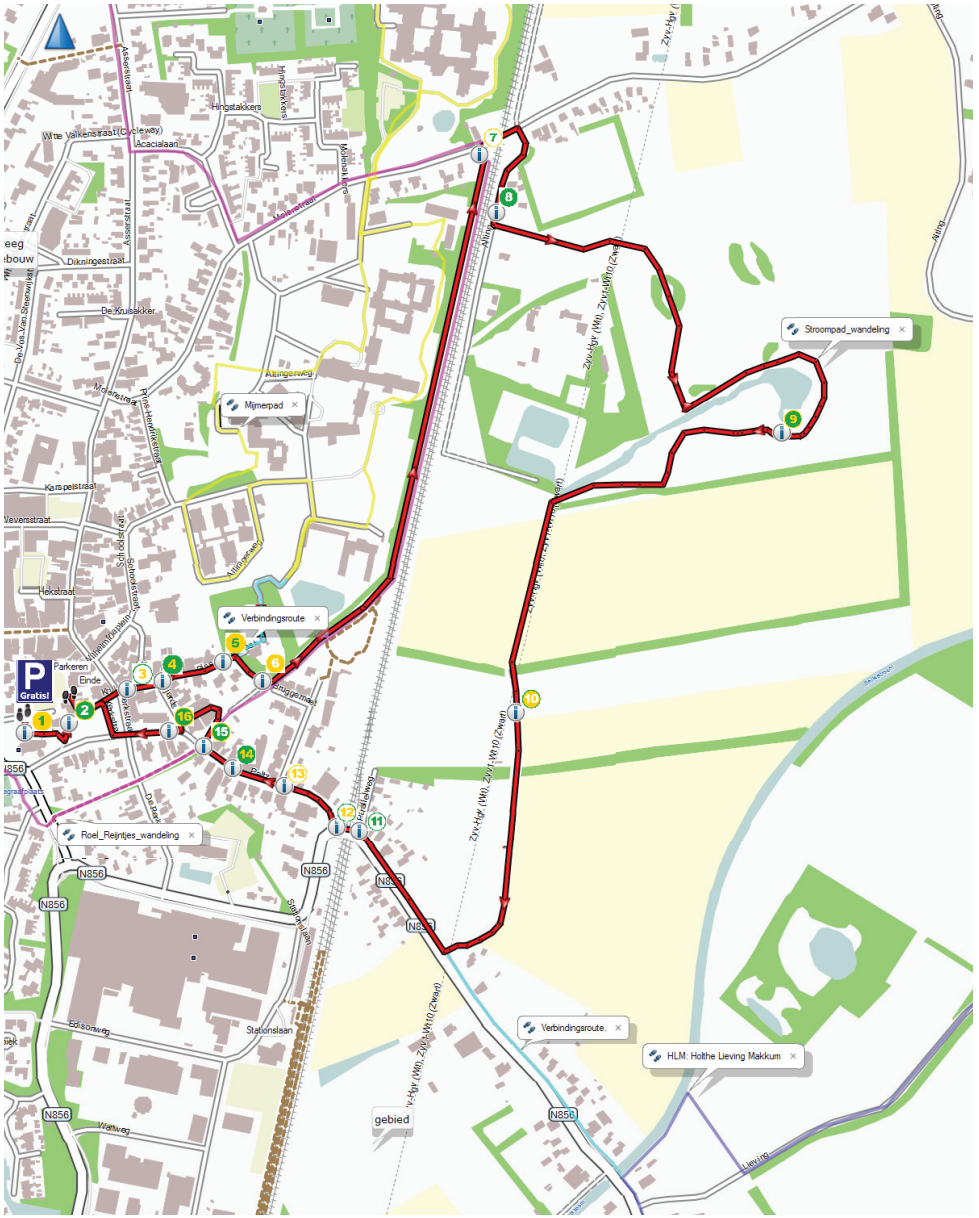

Download gpx en routebeschrijving: http://www.beleefbeilen.nl/e: rondjebeilen@beleefbeilen.nl
Het Mijmerpad (2,7 km.) is de gele route en loopt over het GGZ-terrein. Dit is voor ieder vrij toegankelijk. De route is aangeduid met bordjes en infopanelen.
De Roel Reijntjes wandeling (5,4 km.) is de paarse route. De route is niet bewegwijzerd. Er is een route verkrijgbaar bij de rijwielstalling bij het NS-station.
De Holte Lieving Makkum route (7 km.) is met paaltjes bewegwijzerd. Op de paaltjes staan de paarse letters HLM. Route met beschrijving verkrijgbaar bij TIP Beilen.

Luchtfoto van Beilen in 1950. Zie hier de oude loop van de Beilerstroom.

RONDJE BEILEN

ONDERSTEUND DOOR STICHTING BELEEF BEILEN

In dit boekje wordt beschreven hoe u moet wandelen. Er is zoveel mogelijk informatie verzameld over het gebied. De route is een rondwandeling dus u kunt op elke willekeurig punt starten met de wandeling. De lengte van de wandeling bedraagt 3,7 km en kent een rijke geschiedenis. Onderweg zijn er bankjes waar het goed verpozen is.

De route wordt verder gemarkeerd door paaltjes en stickers met de afbeelding zoals op deze pagina. Het grootste gedeelte van de route is goed begaanbaar. Een paar goede wandelschoenen wordt echter aanbevolen. De route is verder niet geschikt voor wandelwagens en rolstoelen.

Dit boekwerkje is tot stand gekomen in samenwerking met GGZ Drenthe, W.M.D., de historische vereniging Beilen, Landschapsbeheer Drenthe, V.T.R.B. Midden-Drenthe, buurtvereniging An't Spoor, Welzijnswerk Midden-Drenthe en de gemeente Midden-Drenthe.

We wensen u veel lees- en wandelplezier.
Werkgroep dorpsommetje Beilen,
onderdeel van "Beleef Beilen".